

El catalanisme polític el 1903

EL TEMPS

L'any 1903 és el moment central del període en el qual el catalanisme passa d'entendre's com a causa patriòtica a assumir la necessitat d'organitzar-se com a partit.

Dalt, els "quatre presidents": Sebastià Torres, Albert Rusinó, Bartomeu Robert i Lluís Domènech i Montaner. A la pàgina del costat, el quadre de Ramon Casas La càrrega.

Considerem com a catalanisme polític aquell que s'organitza en estructures mínimament estables i orienta la seva acció a assolir el suport electoral d'un públic cada dia més ampli i, a través de les eleccions, conquerir unes quotes cada cop més importants de poder.

La difícil modernització política.

Començar per aquesta obvietat significa donar a un tema aparentment molt concret com el que ens ocupa una gran significació; i això, especialment, perquè ens hem de situar en el medi polític espanyol en un moment de crisi postcolonial molt delicat i perquè ens hem de referir a un període inicial del segle XX, crucial a tot arreu (i sobretot al món mediterrani occidental) en el procés de democratització de la vida política i de neutralització del conflicte i la problemàtica socials heretades de la crisi del món rural i de la industrialització del vuit-cents.

Així doncs, parlar d'un moviment polític en aquests anys significa parlar de la difícil preparació dels mecanismes, programes, quadres i portaveus imprescindibles per fer política; significa, fins i tot, l'esforç d'aquesta política tan jove per definir i trobar un públic de simpatitzants més o menys estable. Si ens concretem en el catalanisme, una aspiració i un corrent essencialment intel·lectual i professional sense cap mena de tradició política positiva, la dificultat va ser més gran.

Ni va ser fàcil per a molts acceptar l'abandó de la línia "maximalista" (defensa dels principis i les essències) i assumir les transaccions i el gradualisme propis de la vida política (el que es va conèixer com el "sistema evolutiu"), ni va ser planer el camí per acostumar els mateixos polítics a la necessitat d'abandonar els vells comportaments i d'assumir una actuació política disciplinada i moderna, adaptada a les exigències d'una vida política cada cop més oberta i democràtica. Hi ha un llibre que tradueix molt bé aquestes tensions inicials que es van produir a l'interior del catalanisme: *La crisi del catalanisme*, de Josep Pella i Forgas, aparegut a les darreries del 1905.

El fet de trobar-nos en un moment especial de la política espanyola, en què tothom té la sensació que cal una reforma a fons i una essencial modernització (esperança inicial en el nou regnat d'Alfons XIII que comença el 1902), va ajudar a impulsar el canvi d'actitud política que es tradueix en l'activació del catalanisme polític i del seu partit inicial, la Lliga Regionalista. Potser també hi ajudà el fet que el canvi de segle va coincidir amb una significativa renovació generacional, amb la liquidació de la generació que havia predominat en la política de la segona meitat del segle XIX: el 1901 morien Francesc Pi i Margall, Joan Mané i Flaquer i Víctor Balaguer; el 1902 el doctor Bartomeu Robert i mossèn Cinto Verdguer; el 1904, Valentí Almirall; i el 1907, tancant aquesta concentració de desaparicions il·lustres, Manuel Duran i Bas.

Vist des d'aquesta perspectiva, la dinàmica del catalanisme polític el 1903 centra el dur moment inicial (1901-1904), en què va passar d'entendre's com una "causa patriòtica" a sentir la necessitat d'estructurar-se com un partit. Val a dir

EL TEMPS

que els altres grans moviments heretats del segle XIX estaven fent si fa o no fa el mateix: el republicanisme, sota la direcció i activisme d'Alejandro Lerroux, i l'obrerisme, superant el desconcert de la dècada anterior i iniciant una represa sindicalista (amb les vagues de 1902) que el portarà a plantejar Solidaritat Obrera (1907) i, poc després, la CNT.

L'estructuració inicial del regionalisme polític.

La Lliga Regionalista havia nascut l'abril del 1901 com una plataforma on pogués confluïr tothom, per contribuir a la causa autonomista (reivindiquen les Bases de Manresa del 1892 i es queixen del manteniment de les posicions maximalistes de la vella Unió Catalanista), com també per sustentar i, si era possible, dirigir el corrent de malestar concretat per la crisi colonial entre la burgesia econòmica local. És per aquest motiu que a la Lliga es va aplegar gent força diversa, a qui interessava el catalanisme amb una intensitat molt diferent i que entenien l'acció política des d'opcions gairebé contraposades. La Lliga inicial va ser un moviment més que un partit i es

va concretar en una coalició electoral amb una disciplina molt minsa més enllà del fet de presentar-se a unes eleccions.

Amb el significatiu lema electoral de "L'enemic és el cacic", en les primeres eleccions a què es van presentar, les legislatives del maig de 1901, van tenir un èxit indiscutible: malgrat no aplegar gaire més del 8% del cens electoral de Barcelona, van treure quatre diputats (els famosos "quatre presidents"), per dos els republicans i tan sols un la vella política caciquista del torn. A la ciutat de Barcelona, el regionalisme polític havia trencat l'hegemonia de la tradicional política de la restauració. A més, en les eleccions municipals del novembre, la Lliga traurà onze regidors (per deu els republicans) i arribarà al 20% del sufragi en els districtes centrals de la ciutat.

La vida d'aquesta coalició regionalista estava, però, plena de tensions, i el relatiu èxit electoral les agreujava en comptes de llimar-les. Les tensions socials van aparèixer amb força el desembre del 1901 i es van radicalitzar el gener-febrer de l'any següent, enmig de l'alarma de la burgesia (ho tradueix molt bé el quadre

de Ramon Casas *La càrrega*). La situació política general era prou fràgil per ajudar a magnificar una crisi social que afegia l'"amenança" republicana radical a l'agitació obrera. La patronal va reaccionar amb duresa, com il·lustra la circumstància que un dels patrons més durs, Albert Rusinol, va esdevenir president de la Lliga després de la mort del president inicial, el prestigiós doctor Robert.

Més que una dretanització política, el que estava passant a la nounata Lliga Regionalista era una involució cap a posicions d'una gran cautela política, al llinyar de les actituds prepolítiques. El fet va forçar la cerca d'aliats en organitzacions que es plantejaven la defensa de l'ordre moral i catòlic com una forma de pressió quasi política sobre els poders públics: entre aquestes plataformes, la més destacada (va viure fins a la Gran Guerra) va ser el Comitè de Defensa Social que animava Alexandre Pons i Serra amb el lema de regust carlí "religió i pàtria".

La crisi política de 1903. Aquests dirigents de la Lliga, genuïns representants del sector patronal ("los desengañados de

Dinar organitzat l'exili del 1904 per la Lliga Regionalista amb l'objectiu d'homenajjar la nova direcció, un cop escindit als elements republicans.

La crisi de la Lliga esclataria l'abril del 1904 i provocaria la marxa dels liberals, que van fundar el portaveu 'El Poble Català', germen de l'estructuració posterior d'un catalanisme polític més esquerrà. Per la seva banda, la Lliga va iniciar, també des del 1904, la conversió d'aquesta plataforma electoral inicial en un veritable partit polític

Polavieja", en deien), veient el naufragi de la política oficial i la reactivació de l'obrerisme i del republicanisme, van pensar que l'únic camí que els quedava era fomentar una política molt conservadora, de defensa catòlica (intentant reagrupar fins i tot els vells sectors carlins) i que pogués ser acceptada pel caciquisme local.

A l'interior del regionalisme hi havia un nucli de professionals liberals i intel·lectuals provinents del vell Centre Escolar Catalanista, que havien prosperat políticament gràcies al suport del regionalisme catòlic que vehiculava Narcís Verdaguier i Callís, als quals no va semblar gens estranya aquella reacció conservadora i de defensa dels valors catòlics. A més, es donava la circumstància que un dels representants més destacats d'aquest sector, Enric Prat de la Riba –el director del portaveu del partit, *La Veu de Catalunya*–, segurament el seu teòric més clarificador, el 1902 havia estat empresonat per haver inclòs al diari un article d'un to que la censura considerà separatista; en el transcurs del curt captiveri Prat es va posar malalt, i en ésser alliberat va anar a un sanatori del sud de França a recuperar-se. Per aquest motiu Prat no va anar a Barcelona fins l'any 1904 i no va poder matisar el moviment estratègic del seu partit.

Als ulls de tothom, aquest gir convertia la Lliga en una força objectivament reaccionària i amb aquesta consideració es va presentar a les eleccions de 1903. Internament les tensions eren molt fortes i la

campanya electoral va ser especialment feble i contradictòria, amb desercions molt sonades i una incomoditat creixent dels nuclis regionalistes més liberals (el denominat "grup de l'Ateneu", amb Ildefons Sunyol i Jaume Carner al capdavant). L'única esperança que tenien va ser que els ajudés un cert clima de confiança inspirada per la caiguda del govern liberal de Sagasta i la pujada dels conservadors de Silvela i Maura (desembre de 1902). Però no va ser així: els elements catòlics es van desinteressar força de l'acció política electoral i la dretanització regionalista va animar encara més la reestructuració republicana.

Les eleccions provincials parcials del 8 de març de 1903 van significar una clara victòria republicana, tant a Barcelona com a la resta de la província. Després, a les generals del 26 d'abril, va succeir el mateix: el líder republicà Nicolás Salmerón va obtenir el 28% del vot barceloní, mentre que el líder regionalista Rusiñol tan sols el 9%. Finalment, en les eleccions municipals del mes de novembre es va confirmar la derrota regionalista, tot i mantenir els índexs de 1901 als districtes centrals de Barcelona. La derrota electoral del 1903 també va ser espectacular fora de Barcelona, on el desconcert capitalí es va traduir en un veritable caos en l'espai conservador que es disputaven regionalistes, monàrquics i carlins.

Encara no feia dos anys que s'havia constituït aquesta plataforma electoral i el 1903 semblà a punt de desaparèixer. El sector patronal més dur es va desinteressar d'una força que fracassava electoralment i no podia plantejar-se ser el seu interlocutor reivindicatiu enfront del poder central; una força que, internament, no semblava tampoc poder frenar la perillosa recuperació del republicanisme.

La crisi de la Lliga esclataria l'abril del 1904 i provocaria la marxa dels liberals, que van fundar el portaveu *El Poble Català*, germen de l'estructuració posterior d'un catalanisme polític més esquerrà. Per la seva banda, la Lliga va iniciar, també des de l'any 1904, la conversió d'aquesta plataforma electoral inicial en un veritable partit polític.

Jordi Casasses
Universitat de València